

ЛЕОНАРДО КАРВАХАЛЬ БАРРІОС

Леонардо Карвахаль Барріос (нар. 1951 р.) — члійський письменник, історик за фахом. Після фашистського перевороту живе в Болгарії. Оповідання «Розшуки» взято з його першої книги «Що таке забуття», яка одержала премію на Міжнародному конкурсі кубинського видавництва «Каса де лас Америкас» у 1975 році.

РОЗШУКИ

Змирившись зі станом непевності, Клара Мехіас почала діяти рішучіше: вона вже звикла ходити по різних установах, розмовляти з незнайомими людьми, вистоювати в довжелезних чергах біля воріт тюрми, біля казарм і стадіону, щоб зрештою почути стандартну відповідь: такого тут немає, Ренато Мехіас Гомес у наших списках не числиться. Ця непевність навіть вселяла в неї якусь надію, що брат живий.

Хто міг таке передбачити? Люди казали, що може статися переворот і що в цьому треба перешкодити фашистам. Але хто знав, що принесе з собою майбутнє? Ніхто. Ясна річ, обставини завжди промовляють самі за себе... але вони зжилися з цими обставинами.

Клара Мехіас погано зналася на політиці. Вона працювала на підприємстві, на добровільних роботах, і прала вдома братові білизну й готувала їжу. Вони осиротіли недавно, обоє були юні й запальні, їхєднала міцна взаємна любов, яка стала для них після втрати батьків головною опорою в житті. Коли стався переворот, Ренато саме закінчив вечірню школу. Кларау відразу ж звільнили з роботи, бо вона завжди суперечила начальниці майстерень, відомій своїми реакційними поглядами.

Ренато, певна річ, був відданий урядові Альенде, на фабриці, де він працював, «ліві» становили більшість, а він визнавав тільки свою фабрику. До того ж, — Клара добре пам'ятала, про що не раз говорив Ренато, — він бачив радощі простих людей, які за уряду Народної єдності могли досита їсти й носити взимку тепле взуття. Ренато казав, що простих людей у країні більшість, і всі вони ладні віддати життя за свій уряд. Ренато так і казав: «Мій уряд». Звісно, людей давно непокоїли погрози багатіів, але, зрештою, їх ніхто не боявся, і все йшло своєю чергою. «У нас, — казав Ренато сестрі, — немає достатніх підстав для того, щоб оголосити їм війну. Наше діло справедливе, і весь світ на нашому боці... Ми не можемо першими почати бійку, хоч вони й прагнуть спровокувати нас на це. Їхні руки давно в крові, й вони хотіли б, щоб ми теж стали вбивцями... Поки все спокійно (треба було бачити, якою ціною зберігався цей спокій!), ми не повинні гратися з вогнем,

щоб запобігти масовому терору... От коли вони спробують посягти на нас, тоді інша річ, тоді їм доведеться мати справу зі мною, з усіма робітниками».

Одинадцятого вересня Ренато пішов з дому, щоб заступити шлях фашизмові, і з того дня Клара не бачила його. «Мій брат живий», — казала вона собі в думці і, повторюючи цю фразу, оббігала всі міські в'язниці.

Незабаром її вигнали з кімнати, яку вони наймали з братом, але її це не дуже засмутило. Ренато в неї такий кмітливий, він щось та придумав. Багато хто з друзів розшукував його, і Клара всім повторювала одну й ту саму фразу: «Він пішов одинадцятого і не повернувся». Друзі Ренато знали, що вони жили тільки вдвох і, довідавшись про Кларино скрутне становище, пропонували їй свою скромну підтримку: Клара відмовлялася, знаючи, що вони також утратили роботу, а деякі з них ще й дітей мали, котрих треба було якось годувати.

В розшуках брата Кларі допомагав його товариш Франсіско, який залицявся до неї. Вечорами вони стрічалися, щоб обмінятися новинами. Іноді Франсіско лишався в неї на ніч, але він був чемним хлопцем і не приставав до неї. О, як усі друзі поважали Ренато! Франсіско розповідав Кларі, як Ренато не раз казав йому, що він знає про почуття друга до сестри і певен: вона може покластися на нього. Франсіско якнайсерйозніше сприйняв ці слова друга, він і гадки не мав чимось скривдити її. В його очах Клара була дуже порядна дівчина, і саме за це він її любив.

Дні минали за днями, а їх посиляли з однієї в'язниці до іншої... Це було просто жахливо, скільки в'язниць устигла набудувати за такий короткий час хунта! Зрештою Кларі сказали, що її брата вивезли із столиці, і, якщо він невинний, його скоро звільнять. «Якщо він невинний, — з гіркотою думала Клара, — але ж для них усі бідняки в чомусь винні, отже, я більше ніколи не побачу його». І вона розридалася просто на вулиці. Інші жінки, такі ж нещасні, як і вона, й собі почали плакати і підбадьорювати її; вони розповідали їй про своє горе, щоб Клара не почувала себе такою нещасною. Так, заспокоюючи одна одну, жінки продовжували розшуки по всьому місту.

Незабаром Клару почав мучити страшний голод. Іншого виходу не було, і вона почала стукати в двері «пристойних» будинків, прохаючи, щоб їй дали чогось попоїсти. Іноді за цілий день вона з'їдала лише скибку черствого хліба, а часом замість хліба вона чула тільки лайку. «Іди працювати, ледарко. Як тобі не соромно просити милостиню?» Тоді Клара пригадувала слова Ренато: «Ми для них гірші за собак, німих створінь». І слези рікою лилися з її очей, полегшуючи душу.

З кожним днем Клара дедалі більше марніла й підупадала на силі і врешті-решт захворіла. Франсіско не спав ночами, бо вона дуже кашляла, і хоч як він наполягав, щоб вона не виходила з дому, Клара щоранку вперто вирушала на розшуки брата.

Настало літо, а з ним і період відпусток. Минулого літа Клара, Франсіско й Ренато відпочивали місяць у робітничому таборі на узбережжі моря; їх відвезли туди спеціальним автобусом, у таборі все було безкоштовне. Які то були щасливі години! А тепер у літню відпустку

від'їжджали хіба мешканці аристократичних особняків. Сівши на край тротуару, Клара дивилась на автомобілі, навантажені валізками, на усміхнених рожевощокх дітей за вітровим склом... Того дня Клара ходила до госпіталю, щоб довідатися про брата, але ніхто не захотів з нею й говорити. Вона вирішила повернутись завидна додому, бо дорога була неблизька.

Щовечора вона поверталася додому з надією побачити Франсіско. «Може, він сьогодні розшукав Ренато?» — думала вона, бредучи тротуаром і тримаючись іноді за стіни будинків, щоб не впасти. Її кімната містилася в глибині довгого коридора, й Клара по смужці світла, що пробивалося із шпарки в дверях, визначала, чи повернувся вже Франсіско. Він приходив звичайно раніше і, якщо вдавалось роздобути що-небудь із харчів, чекав її на вечерю. Цього разу світло горіло, як завжди. «Він чекає мене», — подумала Клара і відчула щось схоже на полегкість. Зібравши останні сили, вона штовхнула двері, увійшла до кімнатки, впала на стілець, заплющивши з утоми очі.

— Як справи, Франсіско? Є якісь новини?.. — запитала Клара, не розплющуючи очей.

Питання її залишилось без відповіді. Вона глибоко зітхнула і, перебуваючи в якомусь півсні, повільно розплющила очі. В кімнаті нікого не було.

— Франсіско! — покликала Клара.

«Мабуть, він вийшов кудись на часинку», — подумала вона і пішла в куток, щоб увімкнути чайник і скип'ятити воду; звідти глянула на розгардіяш, який панував у кімнаті.

— Ох, Ренато, яке в нас безладдя! — вигукнула вона в порожнечу.

Клара знову пішла до стільця, бо відчула, що от-от упаде, й, проходячи повз своє ліжко, раптом помітила на ньому апельсин, а під ним згорнутий папірець. «Який ти добрий, Франсіско», — подумала вона і взяла спершу апельсин, а потім папірець. Мабуть, Франсіско знов не зможе сьогодні заночувати в неї. Таке бувало вже не раз. «А може, в нього є для мене якісь новини?» — подумала вона і швидко розгорнула записку:

«2 січня 1974 р.

Кларочко!

Сьогодні я зустрів одного товариша з нашої фабрики й розповів йому про Ренато. Він дуже засмутився, коли почув, що сталося з Ренато, бо добре знав його. Наші розшуки марні, сказав він. Зрештою, ти сама можеш продовжувати їх, а я робітник і мушу виконувати свої класові обов'язки.

Я вперше пишу тобі листа й не знаю, як пояснити свої почуття. Як сказав товариш, найкраще, що я можу зробити для Ренато, — це продовжити за нього боротьбу.

Ти знаєш про мої почуття до тебе. Я навідуватимусь, як тільки це буде можливо.

Франсіско».

Клара упустила на коліна папірець і надкусила апельсин. Вона розуміла, що Ренато вчинив би так само. Франсіско має рацію. Звичай-

но, його товариш помиляється, вважаючи, що розшуки Ренато марні. Брата вона неодмінно знайде.

Тієї ночі вона майже не спала — груди роздирав гострий кашель; до того ж усе здавалось таким непевним і ускладненим. У неї почались галюцинації, і їй привидівся ув'язнений Ренато. Він стояв у довгій шерензі мовчазних людей, схожих на привиди, які чекали, коли їх проковтне величезна жаба...

З настанням світанку довколишні предмети набирали виразних контурів, і це, здавалось, впливало на неї заспокійливо. У міру того, як довколишні предмети набували свого справжнього вигляду, їй легше було щось вирішувати. «Так, світ дійсно змінюється вночі, людину обступають і мучать кошмари», — подумала Клара.

Вона механічно підвелася і, глянувши в дзеркало, побачила в ньому своє худе обличчя. За давньою звичкою старанно причесалася і вийшла з дому. Вулиці нагадували їй великий лабіринт, який дедалі зменшувався. Вона не знала, куди податися, і брела навмання, оглядаючись навколо. Сонце нещадно пекло, хоч був іще ранок, а опівдні спека стала зовсім нестерпною. Вулиці були порожні, на тротуарі бавипося лише кілька дитлахів.

Незабаром вона зустріла знайому жінку й привіталася з нею. Вони познайомилися біля брами стадіону. Ця огрядна жінка була прачкою і давно вже шукала свого старшого сина.

— Як ваші справи? Ви про щось довідалися?

Прачка була сильна, загартована життєвими знегодами жінка, та, незважаючи на це, Клара помітила, що очі її запухли від сліз.

— Нічого нового, товаришко...— зітхнула Клара.

— Ох, краще не вимовляйте цього слова, адже тепер воно заборонене,— сумно сказала прачка.

— Ваша правда... Я й забула.

— Мерзотники! — злісно вилаялася жінка.

Вони пішли разом. Кларі було байдуже, куди йти. Вона сперлася на жінчину руку.

— Вам погано? — запитала та.

Клара зайшлася довгим, задушливим кашлем.

— Нічого... це нерви,— відсапавшись, сказала Клара.

— Я вже ледь ходжу по світу... Куди вони поділи мого сина?

— А ви не запитували у госпіталі? — поцікавилася Клара.

— Я вже скрізь була, і скрізь мені відповідають, що такий у них не значиться. А ви? — запитала жінка.

— Я ходила туди, — промовила Клара, — але мені нічого не сказали.

— Ще б пак! — вигукнула жінка. — Наше горе їм не болить!

Якийсь час вони йшли мовчки. Потім прачка зупинилася й спитала:

— Куди ж вам іти тепер?

— Не знаю, може, я випадково зустріну його на вулиці.

— Бідолашна! — зітхнула жінка.— Я бачу, ви ще не втратили надії... а я...

— А ви... куди тепер підете ви?

— Ох, краще не питайте. В мене таке передчуття, що його вже немає в живих.

— Не кажіть такого.

— Знаєте, — зітхнула жінка, — сьогодні я вдесьте ходила на стадіон, і та дурепа, що відає списками, спокійнісінько сказала мені, щоб я йшла до моргу, бо мій син, можливо, помер. Я почала кричати, і мене мало не заарештували.

Кларі таке навіть на думку не спадало, ні, ніколи. Який жах... Вона була певна, що Ренато живий... Але з ним могло статися що завгодно...

— Мені важко було зважитися на це, — провадила далі жінка, — та, врешті-решт, я набралася духу, бо коли не знаєш, що й думати, то недовго й до божевілля. «Годі, — сказала я собі, — правда може бути тільки одна, і рано чи пізно ти про все дізнаєшся. В усякому разі, спитати не завадить... бо я не вірю, що мого сина вивезли із столиці. Мій син тут, у Сантьяго!»

Серце Клари прискорено забилося, вона зайшлася гострим кашлем і виплюнула червону слину. Ні, її Ренато не може померти, адже в неї, крім нього, більше немає нікого в цілому світі!

— Мій старий, — далі вела прачка, — каже, що в глибині душі він відчуває навіть гордість за сина. Знаєте, він боровся все своє життя, і його можна зрозуміти. Син удався в нього, вони навіть зовні дуже схожі.

Клара зовсім задихалася і, щоб не впасти, сперлася на стіну. Прачка злякано запропонувала:

— Може, викликати «швидку допомогу»?

Кларі трохи полегшало, і вона спробувала заспокоїти свою супутницю.

— Спасибі, не хвилюйтеся, останнім часом зі мною це трапляється досить часто.

Вони рушили далі; Клара щосили намагалася приховати, як їй погано. Пройшовши кілька кварталів, прачка зупинилася.

— Краще сядьмо на автобус. У мене дуже болять ноги. — І вона показала на свої ноги, вкриті синім плетивом розширених вен. — Це від роботи. Я п'ятнадцять років перу чужу білизну.

Клара співчутливо дивилася на її ноги. Мабуть, їй дуже боляче, — подумала вона.

— Ну то що? — спитала прачка. — Ідете зі мною чи ні? Ми нічого не втратимо, навпаки, все може з'ясуватись.

— Так, — механічно мовила Клара. — Ідьмо.

Клара наче крізь пелену туману дивилася на довколишній світ. Вона відчувала, що незабаром зустрінеться з братом... «Одинадцятого він пішов у смугастій сорочці. Скільки разів я прасувала її пом'ятий комір? — подумала вона. — А Ренато ж був такий охайний. «Я бідний, але люблю ходити в чистому», — повторював він».

Коли автобус поминув квартал Ла-Вега і виїхав на широкий прямий, обсаджений багаторічними пальмами, проспект Ла-Пас, в кінці якого бовваніли ворота кладовища, Клара відчула новий приступ кашлю. Прачка злегка поплескала їй по спині. На очах у них заблищали сльози... Саме вже те, що вони їхали сюди, здавалось їм жахливим.

Це означало: вони, нарешті, припускали те, що раніше рішуче відкидали.

Біля віконця моргу стояв великий натовп. Люди заповнювали пронумеровані папірці, на них треба було записати ім'я того, про кого вони запитували. Клара майже нічого не усвідомлювала, коли прачка запитала, як звуть брата. Її душив кашель, а тіло скував якийсь незбагненний холод.

— Не забудьте, у нас із вами сорок другий номер,— нагадала їй прачка.

Чоловік у віконці час від часу вигукував номери й додавав цілком природним тоном: «Тут», або: «Такого тут не значиться», або ще: «Пройдіть, може, впізнаєте». Смерть, про яку люди завжди говорили півголосом, з якоюсь боязкою пошаною, виставлялась тут наче товар на аукціоні. Одразу ж після того, як чоловік у віконці вигукував номер і повідомляв, що тіло у морзі, лунали розпачливі зойки матерів, сестер, друзів.

Прачка припала до віконця, а Клара сіла під найближчою пальмою, притулившись до неї спиною. Ноги вже не тримали її. Вона ніяк не могла погамувати свій болісний кашель, який, здавалося, роздирав їй груди.

Цілих чотири години прачка не спускала очей із віконця. Вона вже змирилася з думкою, що сина її оголосять мертвим, хоч це ніяк не вкладалося в її голові.

Повіяв легкий вітрець, провісник вечора, а довколишню тишу порушували хіба вигуки чоловіка у віконці й невтішне голосіння родичів загиблих.

— Сорок другий! — крикнув раптом чоловік у віконці.

— Тут, — глухо відгукнулась прачка.

— Є обидва! — сповістив чоловік писклявим голосом.

Похиливши голову і стиснувши кулаки, жінка швидко пішла до Клари, яка сиділа під пальмою.

Клара, здавалось, спокійно спала. Якийсь чоловік в окулярах тримав її за руку.

— Послухай, дочко, — промовила прачка, нахилившись до дівчини, і слъози з її очей закапали на незворушне Кларине лице.

— Сеньйоро, — звернувся до неї чоловік. — Я лікар і... ця дівчина мертва...

Прачка подивилась на нього невидючими очима. Вона вже й сама здогадалася про це.

*З іспанської переклав
Сергій БОРЩЕВСЬКИЙ*